

STOCKHOLM OCH DESS OMGIFNINGAR

GEOGRAFISK INLEDNINGSKURS

FÖR

SKOLOR I STOCKHOLM

UTARBETAD AF

FRIDTJUV BERG

MED EN VY OCH FYRA KARTOR

STOCKHOLM

C. E. FRITZES K. HOFBOKHANDEL

Pris ~~47~~ 30 öre.

STOCKHOLM OCH DESS OMGIFNINGAR

GEOGRAFISK INLEDNINGSKURS

FÖR

SKOLOR I STOCKHOLM

UTARBETAD AF

FRIDTJUV BERG

MED EN VY OCH FYRA KARTOR

STOCKHOLM

C. E. FRITZES K. HOFBOKHÄNDEL

STOCKHOLM 1899

KUNGL. HOFBOKTRYCKERIET IDUNS TRYCKERI AKTIEBOLAG

FÖRORD.

Syftet med en geografisk inledningskurs är att bibringa barnen de enklaste geografiska begreppen samt en rätt uppfattning af kartan. Skall detta kunna ske på **åskådningens** väg, måste det vara **hemorten**, som ger första materialet för den geografiska begreppsbildningen och blir första föremålet för den kartografiska framställningen. Önskvärdt synes därför vara, att barnen vid geografi-undervisningens begynnelse få i sin hand små kartbilder af hemorten och dess närmaste omgifningar samt så öfvas i deras begagnande, att förhållandet mellan kartan och den motsvarande verkligheten allt ifrån början blifver dem fullt klar. Föreliggande lilla arbete har till ändamål att, hvad Stockholm beträffar, kunna i någon mån härvid vara till tjänst. Det utgör alldeles ingen lärobok, som skall inpräglas, icke heller någon läsebok, som vill ersätta den muntliga undervisningen; det är snarare ett slags **öfningsbok för kartläsning**, af hvars innehåll undervisaren må låta barnen genomgå så mycket eller så litet, som han för syftets vinnande pröfvar behöfligt och lämpligt. Att urvalet i väsentlig mån bör vara beroende af i hvilken trakt af staden barnen bo säger sig sjäflf.

För att karta och text-skola kunna studeras under ofafbruten jämförelse med hvarandra, äro de ständigt vända åt samma håll. Denna anordning förefaller måhända något ovanlig men skall antagligen befinnas ändamålsentlig.

Stockholm i januari 1899.

FÖRFATTAREN.

Bild 1.

Bild 2.

1. Afbildning och karta.

Bild 1. Denna bild föreställer mellersta delen af Stockholm, sådan den skulle tagas ut, om man befunde sig i en ballong och kunde se densamma *sneedt uppifrån*.

Närmast under sig har man *Söder-malm*. Rätt fram ser man den så kallade *Staden*. Denna är på alla håll omgifven af vatten. Ett sådant land kallas en ö eller en holme. Tycker man, att det är stort, kallas det en *ö*; tycker man åter, att det är litet, kallas det en *holme*. Till vänster ligger en annan holme, som heter *Riddar-holmen*; bortom *Stads-holmen* ligger en tredje, som heter *Helgeands-holmen*, till höger en fjärde, som heter *Skepps-holmen*, samt mellan *Stads-holmen* och *Södermalm* en femte, som heter *Stuss-holmen*.

Landet strax bortom *Helgeands-holmen* kallas *Norr-malm*, och landet till höger om *Norrmalm* kallas *Öster-malm*. Från *Skeppsholmen* går en bro till den närmast belägna delen af *Norrmalm*. Denna del var fordom på alla håll omgifven af vatten, och den fick då namnet *Blasie-holmen*. Nu är dock vattnet mellan *Blasieholmen* och det öfriga *Norrmalm* igenfylldt, så att den forna holmen på en sida sammanhänges med fasta landet och blott på de tre andra sidorna stöter till vatten. Ett så beskaffadt land kallar man en *half-ö*, om man tycker, att det är stort, men en *udda*, om man tycker, att det är litet.

Det vatten, som synes till vänster, är *Mälaren*; det, som synes till höger, är »*Strömmen*» (*Stockholms ström*). Mälaren och »Strömmen» förenas genom fyra smala vatten, nämligen: *Norr-ström* mellan *Normalm* och *Helgeandsholmen*, *Lilla Norrström* mellan *Helgeandsholmen* och *Stadsholmen*, *Slussen* mellan *Stadsholmen* och *Slussholmen* samt *Söder-ström* mellan *Slussholmen* och *Södermalm*. Af dessa fyra vatten är *Söderström* nu öfverbyggd med ett hus, så att den icke synes uppifrån. Sådana smala vatten, som förena bredare vatten med hvarandra, kallas *sund*. Rinner vattnet i ett sund med stark fart, kallas det en *ström*. Är ett sund gjort med konst eller ock utvidgadt och förbättradt genom konst, kallar man det en *kanal*. En sådan är *Slussen*; en annan är *Riddarholms-kanalen* mellan *Stadsholmen* och *Riddarholmen*.

Den del af *Mälaren*, som synes å bilden, kallas *Riddar-fjärden*. *Fjärd* är i *Stockholms-trakten* benämningen på ett öppet vatten, som genom sund sammanhänger med andra vatten.

Mellan *Blasieholmen* och *Östermalm* skjuter vattnet in i landet, så att det på flera håll omgifves af detta. Ett dylikt vatten kallas en *vik*. Denna vik heter *Nybro-viken*.

* * *

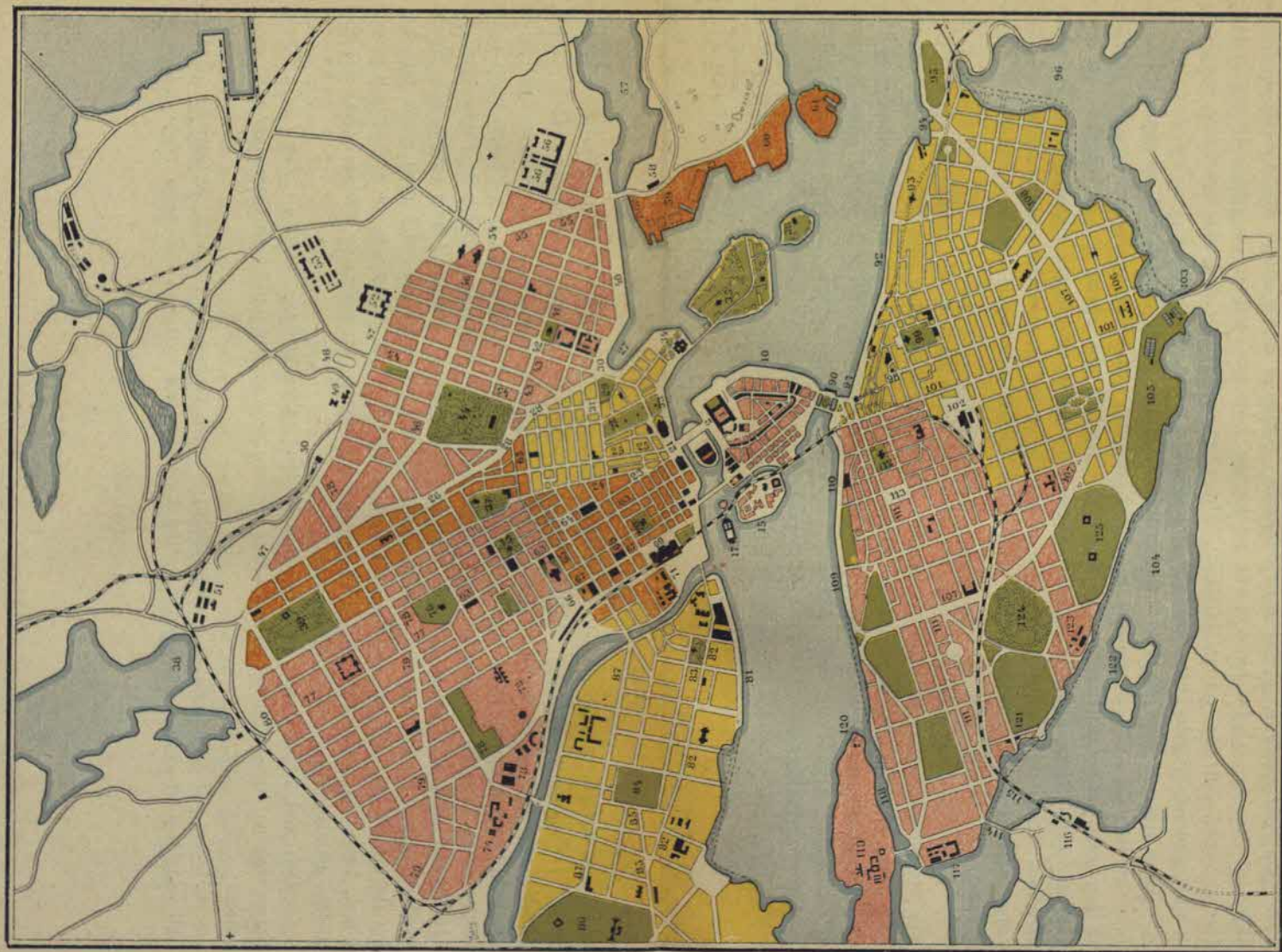

Bild 8.

Om man afbildar någon del af jordytan så som den skulle se ut, i fall man betraktade den *rakt uppifrån*, så får man en *karta*. Bilden 2 är en sådan karta öfver mellersta delen af Stockholm. De *blåa* ytorna på kartan beteckna vatten; de *öfriga* föreställa land (öar, holmar, half-öar, uddar, fastland). Det *röda*, *gula* eller *rödgröna* föreställer byggnadstomter, det *hvita* gator och torg, det *gröna* parker och planteringar.

Om man en klar dag vid middagstiden befinner sig i »Staden», så ser man solen stå öfver Södermalm, och skuggorna ligga åt Norrmalm. Ställer man sig med ryggen åt solen, så har man *söder* rätt bakom sig, *norr* rätt framför sig, *väster* rätt åt vänster och *öster* rätt åt höger. Norr, söder, väster och öster äro de fyra förnämsta riktningarna eller *vädersstrecken*. Riktningen midt emellan norr och väster kallas *nordväst*, midt emellan norr och öster *nordöst*, midt emellan söder och öster *sydöst* och midt emellan söder och väster *sydväst*.

Kartor äro vanligen gjorda så, att man vid deras betraktande tänkes stå vänd åt norr. För att lättare kunna se hvad en karta innebåller brukar man ofta hålla henne rätt upp och ned. Men för att få en *riktig* föreställning om belägenheten af de föremål, som hon afbildar, måste man alltid tänka sig henne *liggande* samt vänd i de *rätta vädersstrecken*.

Bland kartorna i denna bok föreställer bild 2 Stockholms mellersta del, bild 3 Stockholm med dess samtliga hufvuddelar, bild 4 Stockholm och den närmaste Stockholmstrakten samt bild 5 Stockholm och dess omnejder ända bort till grannstäderna. Med ledning af dessa fyra kartor kan man företaga vandringar inom själfva Stockholm samt kortare eller längre utfärder i dess omgifningar.

2. Vandringar i Stockholm.

Genom »Staden».

Bild 2. Stockholms förnämsta byggnad är kungliga *Slottet*. Detta är uppfördt i fyra kant kring en stor gård, *Inre borg-gården*¹. Genom hvar och en af Inre borggårdens sidor leder ett porthvall utåt; det norra till *Lejon-backen*², det östra till *Lo-gården*³, det södra till *Slotts-backen*⁴, det västra till *Yttre borg-gården*⁵. I Slottet hafva konungen och drottningen samt kronprinsen och kronprinsessan sina våningar. Från »Lejonbacken» är ingång till *lifrust-kammaren* och *kläd-kammaren*, där man kan få se Gustaf II Adolfs häst och Karl XII:s stöflar samt flera andra märkvärdigheter. Vid Yttre borggården är *hög-vakten*, dit »vakt-paraden» marscherar. Från Yttre borggården komimer man ut på Slottsbacken. Nedanför denna står en bildstod af Gustaf III, uppe på höjden en hög stenpelare, »Obelis-

ken». Midt för Slottsbacken ligger *Stor-kyp-kan*^s och vid denna är rest en bildstod af Olavus Petri. Ett litet stycke söder därom kommer man till *Stortorget*⁷. Detta har blifvit kalladt så, emedan det var största torget i *gamla* staden. För flera hundra år sedan funnos i Stockholm nästan inga andra hus än de, som lågo uppe på höjden kring Stortorget. Från höjden ledde små backar eller »brinkar» utför slutningen, och ett stycke ned på denna var uppförd en tjock stadsmur med portar och torn. Muren ströckte sig i en aflång rundel kring hela den gamla staden. (På kartan äro de kvarter, där den fordom fans, tecknade med svart). På utsidan af muren gingo två långgator, *Öster-långgatan*^s och *Väster-långgatan*⁹, och vid dessa lågo de förnämsta köpmans-bodarna. Nu är stadsmuren borta, men brinkarna finnas kvar, gatorna äro ännu trånga och krokiga och husen i allmänhet gammalmodigt byggda.

Från *Österlånggatan*^s leda smala gränder ut till *Skepps-bron*¹⁰. Denna är tilläggs-plats för en mängd stora ångbåtar, hvilka ligga här för att lossa och lasta. Vid Skepps-bron är det därför lifligt, så länge sjöfarten är öppen. Ångbåtar komma och gå; ångkrannarna äro i ständigt rörelse; på kajen uppstaplas varor i stora högar; järnvägsvagnar skjutas fram och tillbaka; hamn-arbetare, bärare och åkare vinla om hvarandra. Vid Skeppsbron hafva många af fartygens och varornas ägare sina kontor, och vid gränderna inåt Österlånggatan finnas magasiner, sjömans-kaféer och sjömans-hotell m. m.

Följer man *Österlånggatan* mot söder och därpå kröker af mot väster, kommer man in på *Väster-långgatan*¹¹. Denna är af gammalt en af Stockholms förnämsta handelsgator;

på båda sidor om densamma ser man knappt annat än butiker. Från Väster-långgatan leda smala gränder ut till målare-kajerna. Äfven vid dem ligga en mängd båtar, och flera af dessa äro lastade med lifs-förnödenheter, såsom säid, kött, grönsaker, frukt m. m. Här finnas därför flera salu-platser, där sådana lifs-förnödenheter kunna köpas. Närmast Slussen ligger *Kornhamns-torg*¹¹, där bredvid *Mälare-torget*¹², längre fram *Kött-torget*¹³ och slutligen *Munk-bron*¹⁴.

Vid Kött-torget framgår järnvägen på en land-bro eller s. k. viadukt. Åt ena hållet leder den till Södermalm, åt andra hållet till *Riddarholmen*¹⁵. Dennes utsida består helt och hållet af hamnplatser. Midt på holmen är *Birger jarls torg*¹⁶ med en bildstod af Birger jarl. Denne räknas såsom Stockholms egentlige »grundläggare», emedan han skall hafva varit den förste, som lät förse staden med murar och torn. Vid torget ligger *Riddarholms-kyrkan* och bakom denna det nuvarande *Riksdags-huset*. Vid järnvägsbron, som från Riddarholmen för öfver till Norrmalm, har man den stora *bad- och siminrättningen*¹⁷.

Från Birger jarls torg kommer man på Riddarholmsbron öfver till *Riddarhus-torget*¹⁸. Vid detta ligger *Riddarhuset*, där adelsmännen hafva sin öfverläggnings-sal. Framför Riddarhuset står en bildstod af Gustaf Vasa, på dess gård en bildstod af Axel Oxenstierna. Om man från Riddarhuset vandrar *Mynt-gatan*¹⁹ framåt, har man på vänster hand *Råd-huset*, där skatterna betalas och brottslingar dömas, där bredvid *Polis-kammaren* och slutligen *Kansli-huset* med sina fyra grofva pelare. När man passerat detta, har man åter Lejonbacken och Slottet framför sig.

Öfver Helgeandsholmen.

Bild 2. Midt för Lejonbacken leder Norrebro öfver *Lilla Norrström* till *Helgeands-holmen*²⁰ och därpå vidare öfver *Norrström* till Norrmalm. I båda strömmarna forsar vattnet vanligen med stark fart från Mälaren ned mot Saltsjön. Allt emellanåt händer dock, att Mälarens yta sjunker och Saltsjöns yta stiger, så att den senare blir högre än den förra. Då måste vattnet rinna åt motsatt håll, och man säger, att det är »uppsjö».

Helgeands-holmen är till en stor del konstgjord. Från början bestod den af två små holmar. Den ena af dessa hette *Stock-holmen*, och efter den har sedan hela staden blifvit uppkallad. Under tidernas lopp har sundet mellan de båda holmarna blifvit igenfylldt och stränderna åt alla håll utvidgade. På östra sidan af Norrebro ligger den lilla *Ström-parter-ren*. På västra sidan håller man nu på att uppföra det nya *Riksdags-huset* och det nya *Riksbanks-huset*. Mellan båda skall en ny bro gå fram, åt ena hållet till Mynttorget, åt andra hållet till Drottning-gatan på Norrmalm.

Uppåt Norrmalm.

Bild 2. Norrmalm har sitt namn däraf, att den är byggd på en sand-ås; ordet »malm» betyder nämligen sand. Dess nedersta torg²¹ hette fordom »Malm-torget», och den gata, som

härifrån leder uppåt åsen, har ännu namnet *Malmtorgsgatan*²². Nu kallas dock torget *Gustaf Adolfs torg* efter den ryttarestod af Gustaf II Adolf, som står i dess midt. Till höger vid torget ligger *Opera-huset*, där musik-skådespel uppföras, till vänster *Arf-furstarnes palats*. Går man härifrån Malmtorgsgatan uppför, kommer man till *Brunkebergs-torg*²³, som utgör södra änden af *Brunkebergs-åsen*. Från Brunkebergs-torg leder en gata vidare uppåt åsens högsta sträckning; denna gata bildar skillnaden mellan »malmens» båda slutningar och kallas därför *Malmstillnads-gatan*²⁴. På östra slutningen ligger *Jakobs församling*, på västra slutningen *Klara församling*. Uppe vid Malmstillnads-gatan reser sig till höger det höga *Telefon-tornet*, hvarifrån telefon-trådarna utgrena sig som ett ofantligt nät öfver hustaken hela staden omkring.

(Norrmalm i sin helhet finnes återgifven på kartan öfver Stockholm, bild 3).

Genom Jakob.

Bilderna 2 och 3. Från Gustaf Adolfs torg går *Regerings-gatan*²⁵ utmed Brunkebergs-åsens östra sida upp till *Roslags-torg*²⁶. Förr var detta en del af det så kallade »Träsket», och i sänkan mellan Brunkebergs-åsen och Östermalms-höjderna rann en bäck från träsket ned i *Nybroviken*²⁷. Denna vik gick då mycket längre in i landet; den del däraf, som låg innanför »Nybron», kallades »Katt-hafvet». Nu är allt detta förändradt; där bäcken rann,

framgår den ståtliga *Birger-jarls-gatan*²⁸; det forna »Katt-hafvet» är ersatt med *Berzelii park*²⁹; Nybron har blifvit en gata, och genom fyllning i Nybroviken har bildats en ny hamnplats, den så kallade *Nybro-hamnen*³⁰. Ute på viken är under vintern anordnad en stor skridsko-bana. I Berzelii park står en bildstod af Berzelius, som var en af Sveriges mest berömda vetenskapsmän. Längs utmed parken går *Hamn-gatan*³¹ från Nybrohamnen till *Kung's trädgården*³². Vid denna, helt nära Opera-huset, ligger *Jakobs kyrka*. I Kung's trädgården finnes en vacker spring-brunn med bilder, och på ömse sidor om denna stå tvänne konunga-stoder, den ena af Karl XIII, den andra af Karl XII. Platsen kring Karl XII:s stod kallas *Karl XII:s torf*³³.

Om man från Karl XII:s torg följer kajen mot öster, kommer man till *Blasie-holmen*³⁴. Den märkligaste af dess byggnader är *National-museum*. Detta består af tre våningar. På nedra bottan får man se en mängd vapen och redskap, som våra förfäder begagnat; en trappa upp finnas bilder af marmor och gips, och två trappor upp äro väggarna fullhängda af dyrbara målningar och teckningar.

Från Blasieholmen leder en lång bro öfver till *Skepps-holmen*³⁵. Denna är station för en del af svenska krigsflottan, och här finnas därför kyrka, bostäder, öfningsbus och skolor för flottans manskap och befäl. Från Skeppsholmen kommer man på en bro öfver till den lilla bergiga *Kastell-holmen*³⁶, som likaledes tillhör flottan. Öfverst på klippan ligger här *Kastellet*, med hvars kanoner man skjuter salut, då frammande krigsartyg komma på besök i Stockholms hamn.

Bild 3. Då man vandrar Malmkillnadsgatan framåt, kommer man slutligen upp på Brunkebergs-åsens högsta del, *Johannes kyrkogård*³⁷. Här ligga *Johannes kyrka* samt *norra brandstationen* med sitt höga vakt-torn. Från kyrkogården kommer man på trappor ned till *Roslags-torg*²⁶. Vid detta är det stora *spårvagns-stallet* beläget. Från Roslagstorg sträcker sig *Roslags-gatan* genom nybyggda eller obebyggda kvarter fram emot *Brunns-viken*³⁸. Till vänster höjer sig *Vanadis-lunden*³⁹ med sin stora, stenmurade vatten-borg. Från de omgifvande gatorna leda branta backar upp på höjden. Här äro planteringar och gångar anlagda, och man har en vidsträckt utsikt öfver norra delen af Stockholm.

Genom Östermalm.

Bild 3. Nybro-hamnen fortsättes mot öster af den trädplanterade *Strand-rägen*⁴⁰, som med sina nya, praktfulla palats räknas vara Stockholms finaste gata. Från Nybrohamnen och Strandvägen höjer sig Östermalm mot nordöst, och uppför slutningen leda gator. Nere vid Nybrohamnen ligger *kungliga stallet* samt ett stycke ofvanför detta *Östermalms kyrkogård*⁴¹ och *Östermalms torg*⁴². Härifrån leder *Humlegårds-gatan*⁴³ till *Humlegården*⁴⁴. Denna var fordom humlegård men är nu park. Här ligger *Riks-biblioteket*. I detta samlas alla

slags svenska böcker och en stor mängd utländska, och de hållas här ordnade och tillgängliga för studerande. Bakom biblioteket står en bildstod af den berömda vetenskapsmannen *Linné*, omgifven af vackra växt-grupper, samt högre upp i parken en bildstod af en annan berömd vetenskapsman, *Scheele*. Längs sydöstra sidan af Humlegården leder *Sture-gatan*⁴⁵ upp till den planterade *Karla-vägen*⁴⁶ samt vidare till den likaledes planterade *Valhalla-vägen*⁴⁷. Båda löpa mot sydöst ut till *Ladugårds-gården*. Utmed *Valhalla-vägen* ligga åt ena hållet *Idrotts-parken*⁴⁸, *Sofia-hemmet*⁴⁹, *Östra stationen*⁵⁰ och *Epidemi-sjukhuset*⁵¹, åt andra hållet stora *kaserner* ^{52, 53}. *Karla-vägen* slutar i *Karla-planen*⁵⁴ och fortsättes därifrån af *Narva-vägen*⁵⁵. Äfven vid denna ligga stora *kaserner*⁵⁶.

Ut till Djurgårdsstaden.

Bild 3. Från *Narva-vägen* och *Strand-vägen* kommer man på *Djurgårds-bron* öfver *Djurgårdsbrunnsviken*⁵⁷ till *Djurgården*. Fortsätter man här rakt fram förbi *Nordiska museet*⁵⁸, har man till höger en mur och inom denna det s. k. *Galer-varfvet*⁵⁹. Här finnas verkstäder och magasinier för flottans behof samt en skepps-docka för reparerande af fartyg. Längre bort ligger den s. k. *Djurgårds-staden*⁶⁰ och bortom denna *Beck-holmen*⁶¹ med sina båda stora skeppsdockor.

Bilderna 2 och 3. Om man från Gustaf Adolfs torg viker af åt vänster in på *Freds-gatan*⁶³, kommer man till *Drottning-gatan*⁶³. Denna går utmed Brunkebergs-åsens västra sida i sakta stigning mot norr. För närvarande är den Stockholms förmärsta handelsgata; båda dess sidor utgöra nästan oafbrutna rader af butiker. Något till höger om densamma ligger *Hö-torget*⁶⁴. Strax bortom Hö-torget korsas Drottning-gatan af *Tunnel-gatan*⁶⁵. Denna har blifvit så kallad, emedan den mot öster fortsättes af *Brunkebergs-tunneln* (på kartan utmärkt genom tvärstreckning). Tunneln är borrad tvärsigenom Brunkebergs-åsen, så att man kan vandra under Malmkillnads-gatan och Regerings-gatan och komma ut på Birger-jarls-gatan.

Tunnelgatan utgör gränsen mellan Klara och Adolf Fredrik. Om man här vänder sig mot väster kommer man till *Norra bantorget*⁶⁶. Härifrån leder *Vasa-gatan*⁶⁷ förbi Nya Centralposthusets tomt⁶⁸ till *Central-planen*⁶⁹. Ett stycke till vänster böjer sig *Klara kyrka*⁷⁰. Landsträckan till höger var fordom täckt af Klaravikens vatten men har genom utfyllning blifvit gjord till land. Här ligger *Central-stationen*. Från denna går den s. k. Norra stambanan till Norra stationen och därifrån vidare. Mot söder åter går den s. k. Sammanbindningsbanan öfver Järnvägsbron till Riddarholmen, Stadsholmen och Södermalm. Bredvid Central-stationen, i *Central-parken*, har man rest en bildstod öfver Nils Ericson, Sveriges förmärste järnvägs-byggare. Bakom Central-stationen, utmed Klaraviken, är *Klara-*

gaserkefvi beläget; härifrån får en stor del af Stockholm sin lysgas. Från Vasagatan kommer man på Vasabron öfver till »Staden».

Genom Adolf Fredrik.

Bild 3. Då man från Vasa-gatan öfverskrider Tunnel-gatan, befinner man sig på *Norra bantorget*⁶⁶. Här ligger *Norra bangården*, som är station för fraktgods. Från denna samma sträcker sig åt väster Norra stambanan utmed *Klara strand*. Till höger om banan ligga *Sabbatsbergs* sjukhus och gasklocka⁷², *Allas* verkstäder⁷³ för tillverkning af lokomotiv, järnvägsvagnar, ångmaskiner m. m. samt *Rörstrands* stora porslinsfabrik⁷⁴. Mot öster åter leder Tunnel-gatan fram till *Drottning-gatan*⁶³. Följer man denna åt vänster, kommer man till den branta *Kungs-backen*, som går upp mot *Observatorie-åsen*. Ett stycke till höger ser man då *Adolf Fredriks kyrka*⁷⁵ samt alldeles vid backen *Vetenskaps-akademiens hus*, där man kan få betrakta stora samlingar af djur, växter och stenarter från alla länder på jorden. Något högre upp ligger *Tekniska högskolan*, där ingenjörer få sin undervisning. Midt för gatan reser sig här åsens högsta kulle. På dess topp ligger *Observatoriet*⁷⁶ med sina stora kikare (»teleskop»), genom hvilka man kan se stjärnorna ofantligt mycket större än de synas för blotta ögonen. Gatan viker här af något till vänster om kullen och fortsättes därpå af *Norrhulls-gatan*⁷⁷. Denna korsas på andra sidan Observato-

riekullen af den nya, breda *Oden-gatan*⁷⁸. Snedt åt vänster utgår från korsningspunkten den breda, trädplanterade *Karlbergs-vägen*⁷⁹, som leder fram till Karlbergs-parken. Norrtullsgatan åter fortsätter ända fram till *Norrtull*⁸⁰.

På Kungsholmen.

Bild 3. Då man från Vasagatans nedre ände vandrar mot väster, kommer man på Kungsholmsbron öfver till *Kungsholmen*. I norr begränsas denna af *Klara-viken* och *Karlbergs-sjön*, i söder af Mälaren. Utmed den senare håller man på att anlägga en bred strandgata, *Norr-Mälärstrand*⁸¹. Rätt fram fortsättes Kungsholmsbron af *Handverkare-gatan*⁸². Vid denna ligga *Serafimer-lasarettet*, *läkare-högskolan* (*Karolinska institutet*), *Mynt-verket* (där Sveriges mynt präglas), *Kungsholms kyrka*⁸³ samt en mängd sjukvårds-anstalter, kaserner och verkstäder. På en höjd till höger därom har man anlagt *Kronobergs-parken*⁸⁴. Handverkare-gatan utmynnar i *Drottningholms-vägen*⁸⁵, hvilken sträcker sig vidare mot väster, ännu till det mesta omgifven af obebyggda trakter. Mellan Drottningholms-vägen och Karlbergs-sjön utbreder sig skogs-parken *Stads-hagen*⁸⁶ med sin stora, i själfva klippan nedsprängda vattenborg. Från Stadshagen leder *Fleming-gatan*⁸⁷ tillbaka till Klaraviken, öfver hvilken man på Kungsbron återkommer till Norrmalm.

Öfver Slussholmen.

Bild 2. Stadsholmen skiljes från Slussholmen genom *Slussen*⁸⁸. Denna var fordom ett sund med forsande vatten liksom Norrström och Lilla Norrström. Nu är den fördjupad och åt båda hållen försedd med slussportar, så att fartyg utan äfventyr kunna passera från Mälaren ned i Stockholms ström eller omvänt från Strömmen upp i Mälaren. Öfver slussen gå de båda *Sluss-broarna*. Då fartyg skola passera, måste dessa fällas upp; sjövägen blir då fri, men landtrafiken blir för tillfället afbruten.

Slussholmen kallas nu vanligen *Karl Johans torf*⁸⁹, emedan en ryttarestod af Karl XIV Johan är rest på dess midt. Åt saltsjösidan har man anlagt en liten båthamn, den s. k. *Fiskare-hamnen*⁹⁰, vid hvilken det vimlar af fisksäljare och fiskköpare. Mot söder begränsas holmen af *Söderström*⁹¹. Denna är öfverbyggd och försedd med slussportar, genom hvilka man vid högt vattenstånd kan låta Mälarens öfverflödiga vatten forsa ut i Saltsjön.

Genom Katarina.

Bilderna 2 och 3. Öfver Söderström kommer man på de båda *Sluss-gatorna* till *Södermattn*, hvars närmaste del tillhör Katarina församling. Till vänster sträcker sig ut med Stockholms ström den s. k. *Stads-gården*⁹², som är ett slags fortsättning af Skepps-

bron och liksom denna tillägs-plats för stora ångbåtar. Den är till en del utsprängd ur klipporna, och bakom densamma resa sig lodräta bergväggar, i hvilka branta trappor leda upp till Katarina-höjderna. Vid Stadsgården ligger begynnelse-stationen för *Saltsjö-banan*. Denna löper genast in i en lång tunnel, sprängd genom berget-rakt under *Eresta kapell*⁹⁵, kommer vid *Stora varfelet* vid Tegelviken åter fram i dagen samt passerar därefter på flera land-broar (s. k. viadukter) öfver gator och hustak fram förbi *Danvikshunden*⁹⁵ till stadens gräns borta vid *Hammarby sjö*⁹⁶.

Bekvämast kommer man från Stadsgården till öfre Katarina genom att begagna sig af *Katarina-hissen*⁹⁷, i hvilken man med ångkraft lyftes upp på en hög gångbro (på kartan utmärkt genom streckning), å hvilken man sedan vandrar fram till *Mosebacke torg*⁹⁸. Vid detta höjer sig *Vattentornet*. Såväl hiss-bron som Mosebacke terrass och Vattentornet äro bekanta för den sköna utsikt, som man från dem har öfver staden samt öfver Mälaren och Strömmen. I närheten af Mosebacke torg ligga *Katarina kyrka*⁹⁹ och *södra brandstationen*.

Aksaude kan man på någon af de båda slussgatorna från Slussen komma upp till det lilla *Södermalms-torg*¹⁰⁰. Man passerar då öfver den forna s. k. Stadsgraven och den därstädes framgående Sammanbindnings-banan, och man kan därvid allt emellanåt få se något bantåg löpa in i *Sammanbindnings-tunneln*, hvilken är borrad genom berget under Södermalms-åsen. Uppe på denna ås sträcker sig Katarina hufvudgata, *Göt-gatan*¹⁰¹, från Södermalms-torg mot-söder. Vandrar man densamma framåt, passerar man först en stark

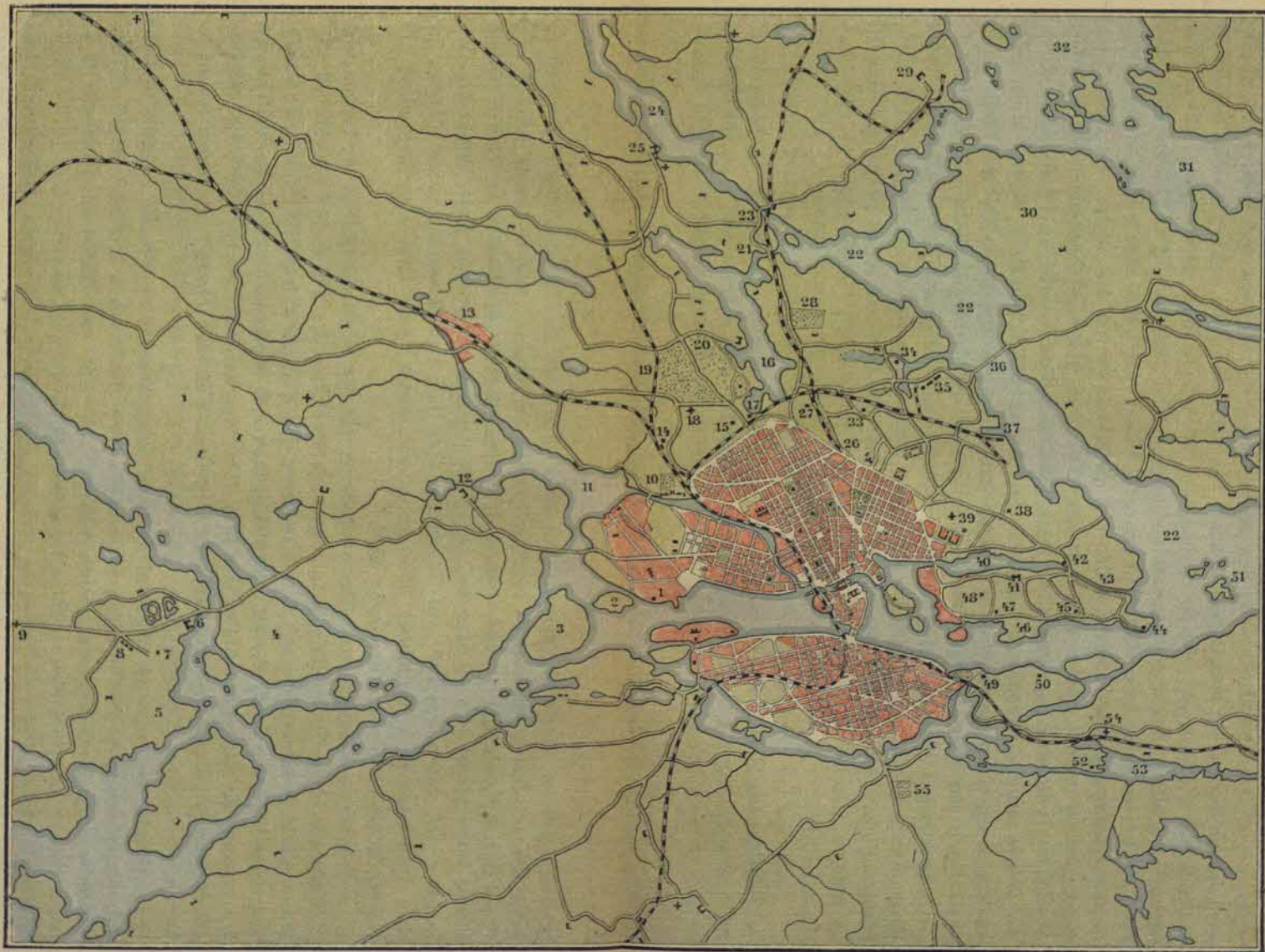

Bild 4.

stigning samt kommer därpå ned i den sänka, som skiljer höjderna vid Mälaren och Strömmen från höjderna vid Årstaviken. Fordom har djupaste delen af denna sänka utgjort en sjö, den s. k. Fatburs-sjön. Nu är dock sjön fylld, och på dess plats ligger *Södra bantorget*¹⁰². I detta utmynnar Sammanbindningstunneln, och här ligger *Södra stationen*. Förbi Södra bantorget leder Götgatan fram till *Skans tulf*¹⁰³, där åsen bildar en landremsa mellan *Hammarby-sjön*¹⁰⁴ på ena sidan och *Årstaviken*¹⁰⁴ på den andra. En dylik landremsa mellan tvänne vatten kallas ett *näs*. Till höger har man *Eriksdals-lunden*¹⁰⁵ med *Stockholms vattenledningsverk*. Vid detta föres Årstavikens vatten in i bassänger och silas genom sandlager, innan det genom rör ledes ut till de särskilda husen. Midt emot Vattenledningsverket ligga *stadens trädgårdar*¹⁰⁶. I dem uppdragas de träd och andra växter, som sedan utplanteras i stadens parker samt på dess kyrkogårdar och vägar.

Trakterna i närheten af Hammarby sjö äro till det mesta ännu obebyggda. Men längs utmed sjön skall anläggas en strandgata, *Hammarby strand*, och längre inåt en bred, planterad väg, *Ring-vägen*¹⁰⁷. En del af *Hvita berget*¹⁰⁸ har man redan börjat omordna till en park.

Genom Maria.

Bilderna 2 och 3. Då man från Karl Jobans torg kommer öfver till Södermaln, ser man till höger utmed Mälaren *Söder-Mälarstrand*¹⁰⁹, som är ett slags fortsättning af »Stadens» mälarehamnar. Den är, liksom Stadsgården, bildad hufvudsakligen genom

sprängning och utfyllning. Från densamma leda sprängda gator genom klipporna upp till de öfre Maria-trakterna. För fotgängare finnas trappor. Bekvämmaste sättet för dem är dock att använda *Maria-hissen*¹⁰.

För åkande går genaste vägen från »Staden» upp till Maria öfver Slussgatorna och Södermalmstorg. Från detta torg utgår Maria hufvudgata, *Horns-gatan*¹¹. Färdas man Hornsgatan framåt, ser man till vänster *Maria kyrka*¹² och *Adolf Fredriks torg*¹³. I väster slutar Hornsgatan vid sundet mellan *Liljeholms-viken* och *Årsta-viken*. Öfver detta sund gå tvänne broar: den *ena*¹⁴ för körvägen från Horns tull till Södertörns fasta land, den *andra*¹⁵ för järnvägen, som från Södra bantorget framgår i sänkan mellan Mälarehöjderna i norr och Årstaviks-höjderna i söder. Vid andra sidan af järnvägsbron ligger *Liljeholmens station*¹⁶ med sina stora reparations-verkstäder för lokomotiv och järnvägsvagnar m. m.

Trakterna i närheten af de båda broarna äro till det mesta ännu obebyggda. Vandrar man från Horns tull mot norr, passerar man först *Bergsunds verkstäder*¹⁷ samt kommer därpå öfver *Pål-sundet*¹⁸ till Långholmen. På denna ligger midt för bron *Långholmens fångelse*¹⁹ samt mot öster det s. k. *Mälare-varfvet*²⁰.

Viker man åter vid Horns tull af åt vänster, har man först intill järnvägsbron snickerifabriken *Ligeta*²¹ samt längre fram, midt för *Årsta holmar*²², sockerbruket *Tanto*²³. Ofvanom detta resa sig vidsträckta bergstrakter, å ena sidan *Tanto-bunden*²⁴, som delvis redan är ordnad till en park, å andra sidan *Årsta-bunden*²⁵, som innehåller de båda stora vattenborgarna för Södermalm.

3. Utfärder i Stockholms omgifningar.

Till Drottningholm.

Bild 4. Man far med ångbåt från Riddarholms- hamnen inåt Mälaren. Till höger ser man då först Kungs- holmen och Norr-Mälärstrand samt *Mariebergs* kaserner¹, därpå öarna *Lilla Essingen*² och *Stora Essingen*³, båda fulla af sommarvillor, samt än längre fram Upplands fa- sta land. Båten går därefter in i sundet strax söder om *Kers-ön*⁴ samt vidare in i sundet mellan *Kers-ön* och *Lof- ön*⁵. På den senare ligger *Drottningholms* slott⁶ och bakom detta dess präktiga park med sina bildstoder, springbrun- nar, kanaler, svandammar och lummiga, konstgjorda öar. Vid *Kina*⁷ är ett litet slott i kinesisk byggnadsstil, hvilket konung Adolf Fredrik låtit uppföra såsom gåfva åt sin drottning, Lovisa Ulrika. I dess närhet ligger *Kanton*⁸, där Adolf Fredrik, som var en skicklig svarfvarer och läs- smed, hade sina verkstäder. Förbi *Kanton* leder en allé rakt väster ut till *Lof-ö kyrka*⁹.

Till Karlberg och Sundbyberg.

Bilderna 3 och 4. Från Kungsholmsbron far man på ångslup inåt *Klaraviken*. Efter att hafva passerat un- der Kungsbron kommer man ut på Klaravikens bredare del och från denna genom ett sund (strax invid Atlas och Rörstrand) ut på *Karlbergssjön*. Här ligger till vän- ster *Stadshagen* med sin vattenborg, till höger *Karlbergs* slott med sin kadett-skola och park¹⁰. Från Karlbergssjön leder *Karlbergs-kanalen* ut i *Ulfunda-sjön*¹¹, så kallad

efter den till vänster liggande herregården *Ulfunda*¹². Längst in vid Ulfundasjöns förlängning mot nordväst lägger slupen till vid *Sundbyberg*¹³, som är en s. k. köping. Från Sundbyberg kan man på järnväg återvända till Stockholm. Man passerar därvid förbi *Tomteboda* blindskola¹⁴, *Karlbergs* park och slott¹⁰, *Rörstrands* porslinsfabrik, *Atlas'* verkstäder och *Norra stationen* samt framkommer slutligen till *Centralstationen*.

Till Haga och Nya kyrkogården.

Bild 4. Då man från Norrtullsgatan kommer ut på stora landsvägen, leder en biväg åt vänster upp till *Eugenia-hemmet*¹⁵, som är en anstalt, där obotligt sjuka barn vårdas. Till höger ser man en del af *Brunns-viken*¹⁶ och vid dennas strand det lilla utvårdshuset *Stallmästaregården*¹⁷. Efter att hafva vandrat en stund framåt, kommer man till ett ställe, där två sidovägar afvika från hufvudvägen. Den högra sidovägen leder genom »Haga grindar» in i Haga-parken; den vänstra åter går till *Solna kyrka*¹⁸. Norr om denna utbreder sig den vidsträckta *Nya kyrkogården*¹⁹ med sina kapell och sina tusentals grafvar. Vid sidan af kyrkogården, mellan denna och Brunnsviken, ligger den vackra *Haga-parken*²⁰. Här hade konung Gustaf III sitt älsklingsställe; här lät han uppföra ett slott, som ännu finnes kvar, och i parken kan man se grundmurarna till ett annat slott, som han ville bygga mycket större och präktigare, men som han aldrig fick råd att göra färdigt. På hans tid stod Brunnsvikens vatten högre, och parken hade då en mängd kanaler, som nu äro uttorkade och igenfyllda. Det oaktadt är Hagaparken fortfarande en af de vackraste i Stockholms omgifningar.

Till Ulriksdal.

Bild 4. Från bryggan vid *Stallmästare-gården*¹⁷ kan man på ångslup göra en tur till Ulriksdal. Man far då först utåt *Brunnsviken*¹⁶ och har därvid *Hagaparken*²⁰ på vänster hand. Efter en stund viker slupen af åt höger och kommer genom den s. k. *Ålkiste-kanalen*²¹ ut på en vik af *Lilla Värtan*²². Fordom var Ålkiste-kanalen mycket trängre, men den har blifvit utvidgad genom sprängning, och det är härigenom, som vattnet i *Brunnsviken* blifvit så minskadt, att dess yta nu står lägre än förr. Efter att hafva passerat kanalen styr slupen genom *Stock-sund*²³ in i *Eds-viken*²⁴ och lägger efter en stund till vid *Ulriksdals* slott²⁵. Detta var ett älsklingsställe för konung Karl XV. Han utstyrde och inredde detsamma på det präktigaste. Flera af de dyrbarheter, som han här samlade, finnas ännu kvar på Ulriksdal, men de flesta blefvo af honom skänkta till National-museum och äro nu där förvarade.

Till Djursholm.

Bild 4. Vid *Östra stationen*²⁶ stiger man på det elektriska bantåget. Under färden ser man på en höjd till vänster *Epidemi-sjukhuset* med dess många byggnader²⁷ samt längre fram till höger *Experimental-fältet*²⁸, där försök anställas med odling af en mängd olika växter. Banan öfvergår sedan *Ålkiste-kanalen*²¹, som förenar *Brunnsviken*¹⁶ med *Lilla Värtan*²², samt strax efteråt *Stock-sund*²³, som förenar *Eds-viken*²⁴ med samma vatten. Sedan tåget därpå fortsatt ännu ett stycke mot norr, viker det af mot öster och kommer så till *Djursholm*²⁹. Här finnes ett gammalt slott, där krigshjälten *Johan Banér* föddes. Nu är hela egendomen förvandlad till en

s. k. *villastad*. Den är vackert belägen, och man har från densamma utsikt till *Lidingö*³⁰ samt utåt *Askrikefjärden*³¹ och *Stora Värtan*³².

Till Värtahamnen.

Bild 4 (äfven **bild 3**). Sturegatan fortsättes utåt landet af *Värta-vägen*. Bortom Idrottsparken viker härifrån en sidoväg af ned åt vänster. Följer man denna, kommer man om en stund till den lilla skog-omgifna slätten vid *Uggleviks-källan*³³. Vandrar man nu vidare på en »viadukt» öfver Värtabanan och därefter tar af åt öster, har man på höger hand *Uggle-viken*. Inre delen af denna är numera så igenväxt, att den bildar ett träsk. Yttre delen däremot är fortfarande en vik; på dess vänstra sida ser man det vackra *Fiskartorpet*³⁴, på dess högra det storartade *Värta-gasverket*³⁵. Från Värta-gasverket får större delen af Stockholm sin lysgas. I dess närhet går *Lidingö-bro*³⁶ öfver *Lilla Värtan*²² till *Lidingö*³⁰. Vandrar man från bron söderut, kommer man till *Värtahamnen*³⁷, där en mängd lastångare lägga till, och där det finnes stora upplag af trävirke, stenkol och lysolja m. m. För att frakta dessa varor in till staden har man anlagt en särskild järnväg, *Värta-banan*, som löper i en stor båge förbi *Ugglevikskällan*³³, *Epidemi-sjukhuset*²⁷, *Stallmästaregården*¹⁷ och *Eugeniahemmet*¹⁵ samt förenar sig med norra stambanan vid *Karlberg*¹⁰. Fortsätter man från Värtahamnen vidare mot söder, ser man snart framför sig *Ladugårds-gärdet* med dess vågformiga höjder och dälдер. Det användes såsom öfningsfält för trupperna. På en höjd till vänster reser sig den kungliga paviljongen *Borgen*³⁸, på en annan till höger *Gustaf-Adolfs-kyrkan*³⁹.

Till Djurgården.

Bild 4. Sedan man från Strandvägen gått öfver Djurgårdsbron, följer man *Djurgårdsbrunnsviken*⁴⁰ mot öster. Man kommer då till det lilla kungliga lustslottet *Rosendal*⁴¹. Det är uppfördt af konung Karl XIV Johan, som här hade sitt älsklingsställe. Bakom slottet, åt viken till, står en för sin storlek och skönhet berömd porfyrvas från Älfdalen i Dalarne. Vid vikens innersta ände ligger *Djurgårdsbrunnns* utvårdshus⁴². Härifrån går *Djurgårdsbrunnns-kanalen*⁴³ ut till *Lilla Värtan*²². Följer man kanalens syd-sida, kommer man till *Blockhus-udden*⁴⁴. Om man härifrån återvänder utmed Saltsjöns strand, passerar man döfstum-skolan *Manilla*⁴⁵, den mot söder utskjutande half-ön *Friesens park*⁴⁶ och *Bellmans-ro* med Bellmans byst⁴⁷ (»byst» = bröst-bild) samt kommer därpå till den s. k. Djurgårds-slätten. Denna är omgifven af förlustelseställen och utvårdshus, af hvilka *Hasselbacken* är det förnämligaste. Vandrar man härifrån vidare fram mot Djurgårdsbron, har man på höger hand *Biologiska museet* med dess stora samling af uppstoppade djur. På höjden ofvanom detta ligger doktor Artur Hazelius' berömda »friluftsmuseum» *Skansen* med sitt lappläger och renberg, sina björngrottor och fågelburar, sina allmogestugor och klockstaplar samt sitt höga torn, *Bredablick*⁴⁸, hvarifrån man har en härlig utsikt öfver hela den omgifvande trakten.

Till Sandhamn.

Bild 4. Från Skeppsbron far man på ångbåt utåt Strömmen och Saltsjön. Man har då till höger Stadsgården, Katarinabergen med Ersta kapell och Danvikslunden. Bredvid denna, strax utom stadens gräns, reser

sig den stora *Saltsjö-kvarnen*⁴⁹. Ett stycke längre fram ligger *Finnboda slip*⁵⁰, där fartyg upphalas och repareras (»slip» = upphalnings-bädd). Efter att hafva kommit bortom Blockhusudden skjuter båten starkare fart och passerar öfver *Lilla Värtan*²² förbi *Fjäderholmarna*⁵¹ in i sundet mellan *Lidingö*³⁰ och Södertörns fasta land.

Bild 5. Midt för *Lidingö*⁴⁰ vänder sig båten plötsligen mot söder och styr in i det natursköna *Skuru-sund*², en djup, vattenfylld remna mellan bergiga, skogsklädda stränder. Längre fram viker båten åter mot öster och anländer till *Baggens-stäket*³. Detta sund är så smalt och grundt, att inga breda eller djupgående fartyg här kunna passera. Genom detsamma kommer man ut på *Baggens-fjärden*⁴. *Skurusund*, *Baggensstäket* och *Baggensfjärden* skilja Södertörns fasta land från *Värmdö*. På denna ligger porslinsfabriken *Gustafsberg*. Tvärsigenom *Värmdö* går en stor remna. Denna har man genom *Strömma kanal*⁶ förvandlat till en sammanhängande farled, så att man från *Baggensfjärden* kan komma nästan rakt ut till *Kanholms-fjärden*⁷. Öfver denna senare fortsätter ångbåten mot öster och ankommer slutligen till *Sandhamn*⁸. Här är ett af hufvudinloppen till Stockholm, och här ligga därför lotsar, hvilka hafva till yrke att föra fartyg in genom de krångliga farlederna. *Sandhamn* är beläget i det s. k. hafsbandet. Stiger man upp i dess utsiktstorn och blickar omkring sig, ser man mot norr, väster och söder en oräknelig mängd öar, holmar, »kobbar» och »skär», skilda af blänkande fjärdar och sund. Det är *Stockholms skärgård*. Mot öster däremot utbreder sig *Östersjön*, och vid synranden ser man här himmel och haf möta hvarandra.

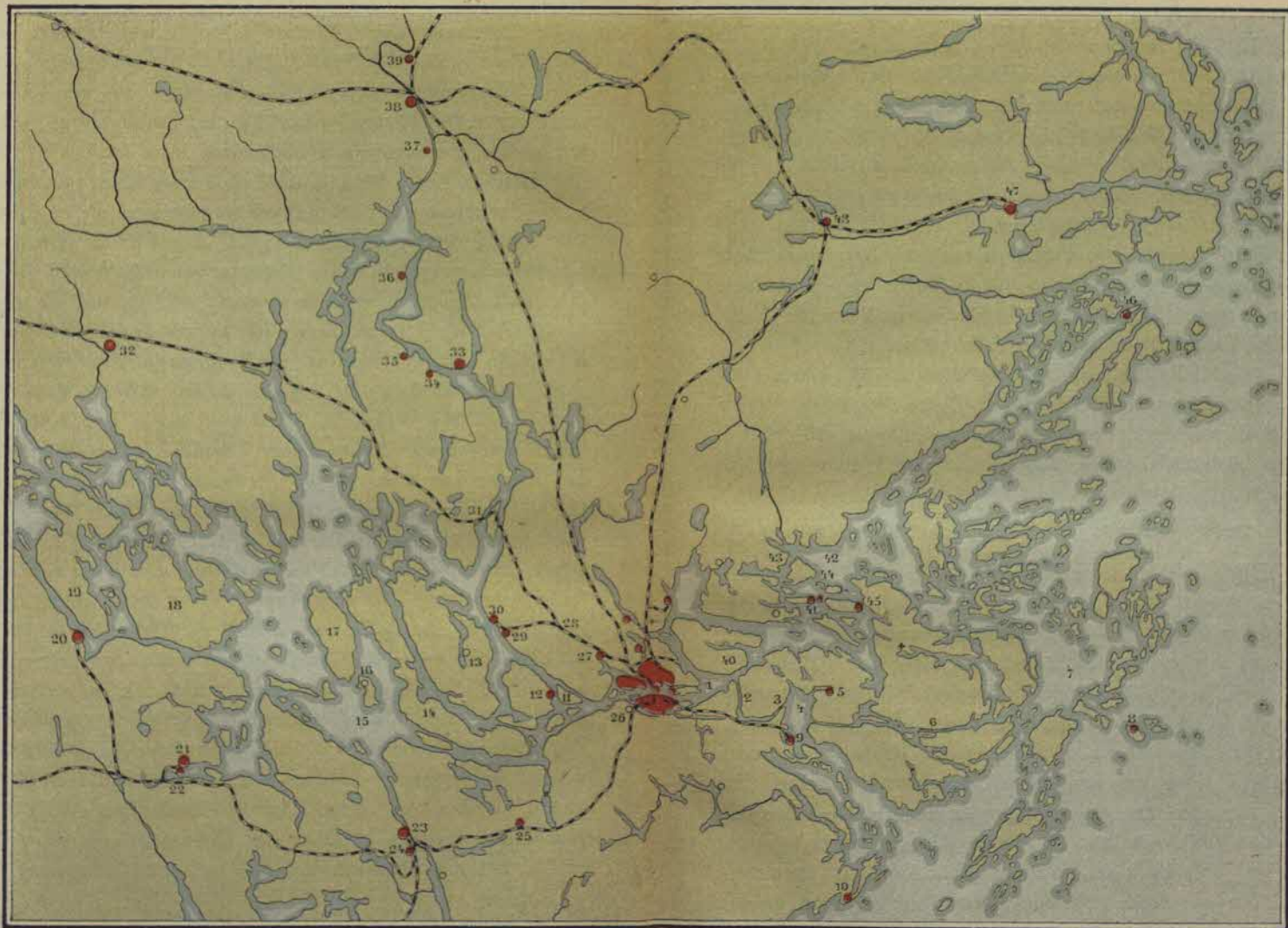

Bild 5.

Till Saltsjöbaden och Dalarö.

Bild 4. Bekvämast vägen att komma till Saltsjöbaden är Saltsjöbanan. Man stiger vid Stadsgårdsstationen på tåget och kommer genom tunnlar och öfver »viadukter» ut på den landsträcka, som skiljer *Strömmen* och *Saltsjön* från *Järla-sjön*⁵³. På en halfö till höger ligger det lilla vackra utvårdshuset *Nacka-näs*⁵² och strax till vänster om banan *Nacka kyrka*⁵⁴.

Bild 5. Söder om *Skurusund*² och *Baggens-stäket*³ går järnvägen vidare fram till badorten *Saltsjö-baden*⁹. Denna ligger på en i Baggensfjärden utskjutande halfö och är liksom *Djursholm* en s. k. villastad.

Från Saltsjöbaden kan man med ångbåt komma vidare utåt skärgården till badorten *Dalar-ö*¹⁰. Denna ligger på Södertörn vid det södra hufvudinloppet till Stockholms skärgård och är, liksom *Sandhamn*, en lotsstation.

Till Strängnäs, Mariefred och Södertälje.

Bild 5. Man far med ångbåt från Munkbrohamnen, till en början utåt *Riddarfjärden* förbi *Långholmen* och *Marieberg* samt *Lilla* och *Stora Essingen*. Därpå håller man segelleden mellan *Södertörn* i söder samt *Kers-ön*¹¹, *Lof-ön*¹², *Svartsjö-landet*¹³ och *Ecker-ön*¹⁴ i norr. Man kommer då ut på *Södra Björkfjärden*¹⁵, som har sitt namn efter den där belägna *Björk-ön*¹⁶. På denna fans under hedniska tiden en handelsstad, som hette *Birka*. Hit kom för mer än tusen år sedan den fromme *Ansgar*, och här predikade han för första gången kristendomen i Sverige. Till hans minne är på Björkö ett stort kors upprest. Staden *Birka* är länge sedan förstörd, men på det ställe, där den legat, har man uppgrävt en mängd märk-

liga saker, som nu förvaras på National-museum. Strax bortom Björkö ligger *Adels-ö*¹⁷.

Båten fortsätter i västlig riktning förbi Södertäljeviken och Mariefredsviken, passerar sunden mellan *Sela-ö*¹⁸ och *Asp-ö*¹⁹ i norr och *Södermanlands* fasta land i söder samt kommer slutligen fram till *Strängnäs*²⁰, som är en vacker stad med en ståtlig kyrka. Denna är en s. k. domkyrka, ty Strängnäs är bostad för en biskop, och förnämsta kyrkan i en biskopsstad kallas »domkyrka».

Återfärden till Stockholm kan ske med järnväg. Man far först på en bibana till Norra Södermanlands järnväg och följer därpå dennas hufvudbana mot öster. Efter en stund viker en ny bibana af till *Mariefred*²¹. På en liten ö strax invid denna stad ligger *Gripsholms slott*²², skildt från landet genom en vallgraf, öfver hvilken man kommer på en pålbro med s. k. vindbrygga. Slottet är byggt af Gustaf Vasa och innehåller en mängd praktfulla rum samt en stor samling målade porträtt af berömda män och kvinnor, både svenska och utländska.

Återvänder man från Mariefred till Norra Södermanlands järnväg och fortsätter mot öster, kommer man till *Saltskogs* station²⁴. Härifrån går en bibana till staden *Södertälje*²³. Denna ligger vid Södertälje kanal och är en vacker och besökt badort.

Från Saltskog leder södra stambanan vidare genom Södertörn. Man passerar därvid *Tumba*²⁵, där riksbanksedlarnas papper tillverkas, samt längre fram *Liljeholmens* station²⁶. Efter att hafva öfverfarit Årstaviken är man tillbaka i Stockholm.

Till Enköping.

Bild 5. Man stiger vid Centralstationen på det tåg, som går till Västerås och Bergs-lagen. Efter en stund är man i *Sundbyberg*²⁷ och några minuter därpå vid *Spånga station*²⁸. Här viker *Löfstabanan* af mot väster till *Riddersvik*²⁹ och *Löfsta*³⁰, hvilka båda egendomar tillhöra Stockholms stad och användas såsom afstjälpnings-orter för alla hufvudstadens sopor och afskräden. Dessa samlas inom stationen på tre ställen: ett nära Östra stationen, ett nära Karlberg och ett nära Södra stationen, och från dessa platser föras de i särskilda järnvägsagnar ut till Riddersvik och Löfsta.

Från Spånga fortsätter hufvudbanan mot nordväst öfver *Stäk-sundet* och *Stäkes-ön*³¹ samt vidare utmed Mälarens norra kust fram till staden *Enköping*³². Denna ligger vid *Enköpings-ån*, ett stycke från dess utflöde i Mälaren. Ån har blifvit »kanaliserad», d. v. s. med konst så fördjupad, att ångbåtar kunna gå in till staden. Man kan därför sjöledes härifrån återvända till Stockholm. Båten går då norr om *Asp-ö*¹⁹, *Sela-ö*¹⁸, *Adels-ö*¹⁷ och *Eker-ö*¹⁴ (eller Muns-ö) samt öster om *Svartsjö-landet*¹³, *Lof-ö*¹² och *Kers-ö*¹¹ fram till Riddarfjärden.

Till Sigtuna och Uppsala.

Bild 5. Från Riddarholmen går färden med ångbåt längs Upplands fasta land till höger samt *Kers-ö*¹¹, *Lof-ö*¹² och *Svartsjö-landet*¹³ till vänster. Härunder passeras renhållningsverken vid *Ridders-vik*²⁹ och *Löfsta*³⁰. Ett stycke bortom dem kröker båten åt höger och går in i *Görveln*, som i norr sträcker sig till *Stäkes-ön*³¹. Därpå styr den vidare genom Stäksundet in i den långsmala *Skarfven*³² samt dess fortsättning *Sigtuna-fjärden*. På dennas högra

sida ser man inom kort staden *Sigtuna*³³ med dess gråa kyrko-ruiner och lummiga trädgårdar. På andra sidan fjärden, vid *Signilsberg*³⁴, låg »Forn-sigtuna», hvarom i sagorna berättas, att den var Sveriges äldsta stad och första hufvudstad. Något längre fram passerar man *Hätunaholm*³⁵, och en stund därefter är man inne på Skofjärden. Här har man på vänster hand det storartade slottet *Sko-kloster*³⁶, som tillhör greffliga ätten Brahe och innehåller de dyrbaraste samlingar af konst saker, vapen och andra dyrbarheter. Bortom Skokloster vidgar sig farleden och bildar fjärden *Ekoln*. Vid dennas norra ände går båten in i den gula, leriga *Fyris-ån*. På båda sidor om denna utbreda sig de slätter, som fördom kallades Fyris-vallarna. Till vänster ligger *Ulltuna* landtbruks-högskola³⁷. Efter en stunds färd uppför ån är man framme vid staden *Uppsala*³⁸. Den är bekant för sin domkyrka, sitt landshöfdinge-slott och sitt universitet. Härifrån kommer man på järnväg norrut till kyrkobyen *Gamla Uppsala*³⁹. Denna var efter Forn-sigtuna de svenska konungarnes hufvudstad, och här stod under hednadtiden svearnes förnämsta afgudahus. Tvärs öfver slätten går en sand-ås, och på denna höja sig fyra stora högar: »tingshögen» och de tre så kallade »kungshögarna».

Från Uppsala kan man med järnväg, öster om Fyris-ån och Sigtunafjärden, återvända till Stockholm.

Till Vaxholm och Norrtälje.

Bild 5. Från Blasieholmen eller Skeppsbron går båten utåt Strömmen och *Lilla Värtan*¹, fortsätter därpå genom sundet mellan *Värmdö* och *Lidingö*⁴⁰ samt vidare öfver fjärden mellan *Värmdö* och Upplands fasta land.

Här styr den mot norr och framkommer inom kort till staden *Vaxholm*⁴¹. Denna är belägen på Vaxön samt användes af en mängd stockholmare såsom sommarnöje och badort. Till höger om densamma höjer sig Vaxholmen och på denna *Vaxholms gamla fästning*. Ännu längre mot höger ligger Rindön, på hvars östra ände man anlagt den nya fästningen *Oskar-Fredriks-borg*. Norr om Vaxön, Vaxholmen och Rindön utbreder sig en fjärd, som heter *Trälhafvet*⁴². Hit föra tre segel-leder. En går utmed Upplands fasta land och kallas *Resarö ström*⁴³, en annan norr om Vaxholm och kallas *Ko-djupet*⁴⁴, en tredje förbi Oskar-Fredriks-borg och kallas *Ox-djupet*⁴⁵. De båda förra äro grundare, och om en fiende-flotta skulle nalkas för att anfalla Stockholm, ämnar man göra dem alldeles ofarbara, så att fartygen måste passera Oskar-Fredriks-borg. Denna är insprängd i berget och försedd med tjocka jordvallar och skarpskjutande kanoner.

Från Trälhafvet går båten vidare mellan Upplands fasta land till vänster och de stora skärgårds-öarna till höger. Efter en lång färd kommer man till badorten *Furusund*⁴⁶. Denna ligger på en ö vid norra hufvudinloppet till Stockholm och har, liksom Dalarö och Sandhamn, lots-station samt är ett omtyckt sommarställe.

Förbi Furusund fortsätter båten först mot nordöst men svänger därpå in i den långsmala *Norrtälje-viken*. Här uttrinner *Norrtälje-ån*. I dalgången strax innanför åns mynning ligger staden *Norrtälje*⁴⁷. Äfven den är en besökt badort.

Från Norrtälje kan man med bantåg återvända till Stockholm. Man reser då först mot väster till *Rimbo station*⁴⁸ och följer därpå *Rimbo-banan* samt anländer så till Östra stationen utanför Östermalm.

På *C. E. Fritzes k. hofbokhandels förlag* har utkommit:

Lärobok i geografi för folkskolan af *Fridtjuv*

Berg. Med 150 kartor och bilder. *Första afdelningen: Förberedande öfversikt samt Sverige*. Andra upplagan (med landskapsbeskrifningar). Pris inb. 35 öre. Tredje upplagan (utan landskapsbeskrifningar). Pris inb. 35 öre. — *Andra afdelningen: Europa utom Sverige samt de öfriga världsdelarna*. Andra och tredje upplagorna Pris inb. 40 öre.

Stockholm och dess omgifningar. Geografisk in-

ledningskurs för skolor i Stockholm af *Fridtjuv Berg*. Med en y och fyra kartor (alla i färgtryck). Pris inb. 35 öre.

Kartbok för folkskolor af *Fridtjuv Berg*. Innehå-

lande 23 kartor, tryckta i 6 färger. Pris inb. 50 öre.

Första upplagan af denna mycket efterfrågade kartbok är för flera år sedan utsåld. Ny och förbättrad upplaga utkommer emellertid under 1899.

Lärobok i Sveriges historia för barndomsskolor

af *Fridtjuv Berg*. Med särskild hänsyn till samhällsutvecklingen. Tredje, förenklade upplagan. Pris inb. 50 öre.

Geografiska skildringar för skolan och hemmet af

Isak Fehr, Lektor i Strängnäs. 4 delar med talrika illustrationer. Pris h. å 1:25; inb. å 1:75.

Läsebok till C. T. Odhners Svenska histo-

ria för skolans lägre klasser af *J. O. Ekmark*, Kollega vid Östermalmns allm. läroverk i Stockholm. 3 delar: 1:a delen inb. 2:75; 2:a och 3:e del. inb. å 2:50.

